

Бекир Чобан-заде

ТУВГЪАН ТИЛЬ

Сени мен Къырымда, Къазанда таптым,
Джурегим къайнагъан, ташкъанда таптым...

Джат эльде мугъайып, ачынып джурьгенде,
Умютим, хаялым шай тюшип джурьгенде,

Мойнунъа сарылдым, дертимни айтып,
Бир гузель сёзюнъмен озюме къайтып...

Джырларынь болмаса, манень болмаса,
«Джурт» деген сёзюнъмен джурек толмаса,

Ах, насыл джурермен гъурбет якъларда,
Танышсыз, билишсиз ят сокъакъларда?..

Бильмиймен – тюрюкми, татармы адынъ,
Бек яман татлысынъ, Танърыдан тадынъ.

Тюрюк де, татар да сенинь сёзлеринъ,
Экиси эки чифт мунълу козьлеринъ...

Вияна огюнде, Къазакъ ичинде
Барабар джырладыкъ Индлерде, Чинде...

Анъласын бир сени, душман да сюер,
Бир джаныкъ сёзюнъмен джуреги иер...

Истиймен озюнъни эр якъта коръмек,
Эр ерде инджинъден дестанлар орьмек...

Къушларгъа, къашкъыргъа уйретсем сени,
Сен болсанъ оксюзнинъ конъюльден сюйгени...

Джамиге, михрапкъа, сарайгъа кирсенъ,
Деньизлер, чёллернинъ четине эрсенъ...

Сенинъмен душмангъа ярлыкълар язсам,
Къарувлы сёзюнъмен конъюни къазсам...

Къабримде мелеклер соргъу сораса,
Азраиль тилимни бинъ кере тораса, –

«Озь тувгъан тилимде айт магъа!» дермен,
Озь тувгъан тилимде джырлап олермен...

Конъялумни кыйгылар кемирп турганда,
Халкымны тынышсыз йылдызы урганда,

Тувган тиль, – башкасы аклыма кельмий,
Бир буюк сырымсынъ, душманлар бильмий...

*Будапешт,
1918 с. июнь 1*

Амди Гирайбай

ТУВГЪАН ТИЛИМЕ

Эй, джаныкъ сёзлермен толу озь тувганым, озь тилим,
Дердимнинъ, кьяльбимнинъ кьулу озь тувганым, озь тилим.
Сенмен тувдым, сенмен осьтим, сенмен кирсем мезаргъа,
Сен яздырынъ, сен джоштурдынъ, кьойдынъ мени бу заргъа.

Юз отуз йыл джат кьолунда кьуллукъ эттим, инъледим,
Инъледим де, джыладым да, джырларынъны динъледим.
Сенмен дертлеримни яздым, кух-бе меджюль изледим,
Сенмен орьген сырларымны мен кьяльбимде гизледим.

Тувган куню эбанайым мени кьолгъа алганда,
«Козь айдын» – деп бабайыма джелъ бешикке салганда,
«Ат минерми?» – деген бир сёз эшиттим мен бабадан,
Тапмадым бир тильде бир сёз «атминерден» абадан.

Мен бешикте юкьялаганда, сескенип кьумшанганда,
Гогерджиндайын гурюльдеп эммеге тамшанганда,
«Балам, балам бал татыр» – деп сую эди анайым,
«Къызчыкъларны алдатыр» – деп куле эди анайым.

Къазакъ мени салдат алып, чет дюньягъа аткянда,
Бир озюмни бир къач юз бинъ ябанджыгъа къаткянда,
Джошып, джылап, джат оджакъта джырларынны джырладым
«Джар» сёзюнмен нишанлыма мектюплерни сырладым.

Козьге алып динсиз мени бастырыкъкъа салганда,
Къарындашым, чынъ дефтерим эвимизде кьялганда,
Сёзлеринмен мен кьяльптен чынълар ясап башладым,
Эр бейитни гонъюлиме бир чечекдай ашладым.

Сыртнынъ ити мени хорлап озь эсири эткенде,
Озь джуртумдан айырылып узакъларгъа кеткенде,
Айынды меним озь коюм сув башы Найман – дедим,
Сенинъ козюнъ торланганда, мен де джылайман – дедим.

Деликѡанлы яш чагъымда тойдан тойгъа джурьгенде,
Мыйыкъ бурып, перчем тарап «кыыз эвине» киргенде,
Сѣзлеринмен къаврап сарып, чынъ уйдурып чынъладым,
«Айланайым тилинъден» – деп кыыз джевабын дынъладым.

Шу бейитлер синип къалды тамарыма, къаныма
Омюриме омюр къошты, джан джалгъады джаныма,
Турасын сен, эй, тувгъан тиль, Чолпандайын джылтырай,
Озь тилимде шиир язсам, алай джурек къалтырай.

Сен тургъанда, токътамайджакъ козьлеримнинъ яшлары
Козайдынгъа баш котерди эски мезар ташлары.
Джырласам бир мунъ джырынъны, джурегим къайнап таша!
Эй, тувгъан тиль, эй, ана тиль, бинъ яша, юз бинъ яша!

Эшреф Шемьи-заде

«АСЛЫХАН» дестанындан парча

Бу зенгин тиль – халкъымызнынъ
Къальп севинджи, фигъаны.
Тюркий тиллер гульзарынынъ
Энъ чичекли фиданы.

Меним ишим – шу фидандан
Сюсю гуллерни термек.
Сонъ олардан дѣмет япып,
Къайтып халкъыма бермек...

Мында бар кузь гузеллиги,
Далгъаларнынъ океси.
Сааръ вакъты тазелиги,
Гѣджелернинъ бу сеси.

Ешилъ ашлыкъ шувултысы,
Ис къокъусы бар мында.
Мукъаддераты бу тильнинъ –
Яш келинлер багърында.

Мында асрет аналарнынъ
Бѣдуасы, дуасы.
Мында Бейбарс, Бораларнынъ
Икътидары, деасы.

Джайыкъ баштан эскен ельнинъ
Талгъынлыгъы – бу тильде.
Яралангъан шаин къушнынъ

Чылгынлыгы бу тильде.

Бу тильде кучь, гыда алган
Бозйигитнинь джоравы.
Меньли Сулв къартанайнынь
Чорасына джылавы...

Бир чокь медений халкъларда
Олган киби, бизим де,
Иште, бойле къазнамыз бар
Элимизде бугуньде.

Бу тиль, достум, меним, сенинь,
Халкъымызнынь афуна,
Юрегине, зеинине,
Дамарына, къанына.

Синьген сабий чагьымызда
Анамызнынь сютюнен.
Айненнининь татлы, ширин
Эзгисинен, бей тинен.

Севингенде, къуванчыны
Халкъ бу тильде бильдирген.
Тарсыкъкъанда, яныгьыны
Кене шунен сѣндюрген.

Бинь йыл бурун халкъ бу тильде
Табынган Алласына.
Къальбини бу тильде ачкъан
Ашыкъ-машукъсасына.

Секиз юз йыл бундан алдын
Къырымлы Махмуд Къасым
Кефедѣ бу тильде язган
«Юсуф ве Зулейха»сын.

Еди юз йыл эвель бу тиль
Халкъара тиль танылган.
Дипломатлар бизим тильни
Огрнмеге ынтылган.

Бинь алты юз сенелери
Шаире Лейля Бикеч,
Къомшуларда дегиль къадын,
Эр шаирлер ёкъ экеч.

Якъын шаркънынь тюркий шаир
Мушаирелеринде

Бейт токъувда пек чокъларын
Чыкъармагъан огюне...

Бир кунъ бойле бир ярышта
Саделикни ред эткен
Хайям киби, ялнъыз шарап
Мезелерни медх эткен.

Оппа, мамур шаирлерге
Кулькю, шакъа, къората
Арасында Лейля Бикеч
Юзьлерини къарата:

«Ийшу-нуше нимет долу
Софрая гозь атмагиль,
Аят зевкъы, ферахлыгъы
Гельмез ялнъыз бу иле.

Бакъ сен, ляле киби сюсю,
Нарын чичек, шукранле,
Бутюн омрю гъыдаланыр,
Факъат согъан, сув иле» –

Деп, медх эткен къанааткяр,
Сюсю нарын лялесин.
Саф эдебий тилимизнинъ
Гурьлетип шелялесин...

Сонъ буларны биле турып,
Насыл этип джошмайым?
Насыл этип, гъурурланып,
Севинмейип, ташмайым?

Сен де буны эшиткен сонъ,
Насыл этип джошмазсынъ?
Юрегинъ там дегиль исе,
Севинмезсинъ, ташмазсынъ?

Озь алымджа, мен шунунъчюн
Гедже-кунъдюз урунып.
Шиириме сёз джеверин
Шу къазнадан къыдырып,

Эр сатырым яшкъа-къарткъа.
Анълайышлы олсун, деп,
Бу асыл тиль яш несильнинъ
Димагъына толсун, деп,

Кениш къыпчакъ дерьясынен

Толу нефес аламан.
Чюнки мен де шу дерьянынъ
Бир тамчысы одаман.

Идрис Асанин

АНА ТИЛИ

Догъгъан еринъ Къырым сенинъ,
Эр тильнинъ бар догъгъан ери.
Догъгъан еринъ киби дюоьбер,
Аджайипсинъ, Ана тили!

Халкъым киби эпкин, уста,
Хызметтесинъ куню-тюню.
Чебер йигит къызларыдай
Гъайретлисинъ, Ана тили!

Фенден сени айырса да,
Асырларнынъ афат ели,
Ашыкъ Умер, Керем киби
Эбедийсинъ, Ана тили!

Богъазынъа япышса да,
Сырт зулумын къанлы эли,
Чокъундыргъан чагъында да
Чокъунмадынъ, Ана тили!

Откъа атты, ерге къатты,
Не япмады отъмиш санъа!
Откъа кирип, кульден чыкътынъ
Сен халкъымны яшатмагъа.

Зинданларгъа ташладылар
Халкъым иле бирге сени.
Аккъа ишанч, ираденъни
Ёкъ этмединъ, Ана тили!

Бу дюньянынъ инджисидир
Меним азиз тувгъан Илим.
Сен олмасанъ, мен де ёкъым...
Бинъ яшайыкъ, Ана тилим!

Самаркъанд
1964 с.

Шакир Селим

ТУВГЪАН ТИЛИМ

Сени сюргюн эттилер, ах, тувгъан тилим,
Истедилер айырмагъа тамырынъдан.
Атешлерде савурылды кокке кулюнъ,
Тек кимлер къыл кыдырмады хамырынъдан?

Нидже юз йыл къарсамбалы ёллар кечтинъ,
Сенде эди ата-бабам къайгъылары.
Яшавынънен душманларгъа кефин бичтинъ.
Ольдюртмединъ халкъынънынъ саф дуйгъуларын.

Сойкъырувны аслы сенден башладылар,
Къападылар зорлап, ныкътап тар кирилге...
Халкъынъ киби алев-откъа ташладылар, -
Эфсаневий къуш олдынъ сен эп тирильген.

«Зенгин тиллер» лугъатларын ачаман да, –
Шашып къалам! – оларны сен байыткъансынъ!
«Ридна мова»да ёкъсынъмы, я русчада? –
Къа, бакъайым, татарджа сёз ёкъ, деп айтсын!

Бу къадарлыкъ, бол-джумертлик олурмы я?
Яткъа берип, озюнъ аизар чекесинъ.
Тиль маджарынъ онъгъанлыккъа толурмы, я?
Топрагъынъа домузтамыр от экесинъ.

Ёкъ, мен санъа шикъетнен зарланмайым,
Озюмиз де сени хорлап ипрандырдыкъ.
Эп бир сеннен гъуруланам! Арланмайым! –
Сеннен агълап, сеннен кулип яттыкъ, турдыкъ.

Ах, бугунъ де къадининъни бильсек эдик,
Йылтыратсакъ – тотларынъны сильсе эдик,
Фикримизни сенинъ иле къайрар эдик,
Сенден кейф алып, ах, бир майрар эдик!

Тувгъан тилим! Гузель тилим! Кене яша!
Юрткъа къайттыкъ сеннен бирге йыллар аша;
Сен бар экеч, олюмге ич баш бермемиз,
Топракъ дегиль, душмангъа бир таш бермемиз!

Шакир Селим

S.O.S.!

Къуртарынъыз, къуртарынъыз гемимиз бата!
Гемимизнинъ баш диреги йыкылаята.
Дерьямызны басты боран – къуру сафсата,
Денъизджилер яры олю алында ята.

Исмаил бей, нидамызны эшит! Кель етиш!
Эвлятларнынъ ят лехчеде гъайрай тиль ве тиш.
Къайтып кельдик ана-юрткъа амма олды иш!
Бойле мутхиш олмагъандыр ватандан кетиш...

Ана-юрткъа къайтып кельдик – ильсиз яшаймыз,
Бир миллетте олмагъан шей – тильсиз яшаймыз.
Аджылар эп чокълашса да, – динсиз яшаймыз.
Къальбимизде дердимиз чокъ – инсиз яшаймыз.

Учь эвлятны эгиз этип догъургъан ана,
Тувгъан тильде бир сёз айтмай телеяйында,
Асан, Усеин ве Осман деп адларын анъа,
Амма миллет, Ватан руху къайдадыр, къана?!

Дёрт йыл эвель эгизлере бакъып севиндик,
Миллетимиз бойле артар, иншалла, дедик.
Миллий Меджлис тарафындан бахшыш да бердик,
Бугунъ шу учь огъланчыкъ да ят рухун коръдик.

Нидамызны эшит сенде де, эй Чобан-заде!
«Тувгъан тиль»ни окъугъанда агълаймыз къа де, –
Насыл зенгин эди тилинъ ве насыл саде,
Башкъа тильде сёйлешмекни эттик биз адет.

«Къуш яврусы ювасында коръгенин кутер», –
Бугунъ бизлер къуш алындан бетермиз, бетер.
Гемимизнинъ диреги – тиль, батар да кетер,
О баткъан сонъ, унутылып, миллет де битер.

– Адымызны денъиштирмек, – дей етмишли къарт, –
Муим иштир! – Къартым, чекиль, арабанъны тарт!
Ана тили батаяткъан хасис заманда
Алджырагъан дедем, сёйле, неге бойле шарт?

Неге бойле тартышувлар неге къайнаймыз?
«Миллий девлет», «миллий ад» деп джан чайнаймыз?
Миллий тильде олсун «къырым» я «татар» бармы?
Тильсиз миллет такъдиринен нечюн ойнаймыз!

Къуртарынъыз, къуртарынъыз! Гемимиз бата!
Гемимизнинъ баш диреги йыкъылаята.
Дерьямызда къопты туфан – кучьлю сафсата,
Денъизджилер яры олю алында ята!

2000 с. апрель

Ремзи Бурнаш

САКЪАВЛАНМА, ЭЙ, КАДЯЙ!

Акъшам устю иштен сонъ, чыкътым эвден кезмеге.
Сонъ ойландым, ёл устю кирейим деп эмджеме.

Къарт кишидир, ал-хатир сорап отейим, дедим.
Субетлешип, бир къаве ичип кетейим, дедим.

Селям берип кирдим мен, кечтим эвнинъ тёрюне.
Бакъсам – орта къапудан бир колетке корюне...

– Эмдже, – дедим, ким бар я? Мусафирми? Не ерден?..
Шай дегендже, торсайып, бир яш чыкъты ичерден.

Мен хош кельди айткъандже, – Приветик! – деди о.
Яхшы эслеп къарасам, якъын союм эди о.

– Э... хош кельдинъ, къардашым, ишлер насыл, къайдасынъ?
Къана, бизге де буюр, ойнап-кулип къайтарсынъ...

– Нет-нет, агъа, – деди о. – Иш джуда коп, я спешу.
Бизде завтра экзамен, диссертация мен пишу.

– Токъта! – дедим яваштан, бакъып онынъ юзюне. -
Сет устуне отурчы, – дедим бакъып козюне.

Манъа къара, къардашым, озюнъ гульдай къокъуйсынъ,
Озь тилинде лаф этмей, сен масал окъуйсынъ?

Къана, сени ким айтар, экимликке окъуй, деп...
Бу медений бир йигит, шифа олып къокъуй, деп...

– А... я-то, брат, не манъа замечание япасыз?
Сиз всегда бунакъа бир причина тапасыз.

Их бин азыр – дипломант, Не учите вы меня.
Сиз заботтесь, ким будет ваша доченька Лейля.

Гуд бай, дядя! – деп турды о отургъан еринден.

Тап юрегим сыкбылды, шыр-сув олдым теримден.

– Токъта! – дедим джекирип, басып онынъ тизине. -
Отурмасанъ, ёл ачыкъ, бир къулакъ сал сёзюме.

Эр бир гульнинъ япрагъы, озь къокъусы, туюю бар.
Эр бир ашнынъ озь ады, бибери бар, тузу бар.

Эр бир тильнинъ лезети, озь джумлеси, сёзю бар.
Сакъавланма, эй кадяй, эр ишнинъ бир козю бар.

Къана кимге керек бу шимди сен лаф эткен «тиль»?
Истесенъ сен алим ол, лякин озь тилинъни биль.

Мына шимди субетте бир араба лаф айттынъ,
Бир джумлени онъгъармай, беш тюрю тиль мугъайттынъ.

Сендай окъугъан йигит бойле бозса тилини,
Сонъ башкъасы не япсын, къурутмайып гулюни?..

Сенинъ ана тилинде дестанлар бар, йырлар бар,
Бу тильде йыр динълеген чалбаш дагълар, къырлар бар.

Бу тильде йыр йырлайлар бабанъ, ананъ, бутюн халкъ,
Бу тильде чынъ айтыша севда къыз иле бойдакъ.

Озь тилинен бахт тапа эмекте халкъ, сен бир бакъ,
Айтчы, санъа бу тильни бозмагъа ким берди акъ?!

Ананъ сени эркелеп: «Майн киндер» демеген,
Акъ сютюни о санъа бу уютнен бермеген.

Урьметлесенъ ананъны, онынъ ана тилини,
Тек о вакъыт олурсынъ севимлиси илинънинъ.

Озь тилини бильмеген юрек йырын созармы?!
Аягъында налы ёкъ ат чапышта озармы?!

Ремзи Бурнаш

АНА ТИЛИМ

Эр бир халкънынъ озь тили бар
Яресинен сырдашкъан,
Балдан татлы о тиль онъа,
О, бир вакъыт унтулмай.
Меним тувгъан халкъымнынъ да
Озь тили бар йырлашкъан,

Бинъ бир йылдыз арасында
Бу тиль манъа – толгъун ай.
Бу тиль мени бешигимде
Айненинен осьтюрген,
Яшлыгъымдан етеклей о
Тутып меним къолумдан.
Бир эджасын джоймам онынъ,
Бир арифин унутмам,
Тувгъан халкъым, оннен бахтлы-
Урь аятнынъ къойнунда!

Сеитумер Эмин

АНА ТИЛИ

Мен бир сабий экенде,
Дёрт аякълап юрьгенде,
«Ана» деп мен сёз къаттым,
Озь тилимни яраттым.

О кунъден сонъ, эр кунъ мен
Эки-учь сёз огрендим.
Окъуп-язам бугунъ мен,
Ана тилим бу меним.

Бильмесенъ озь тилинъни,
Огренимезсинъ илимни.
Терек олып осерсинъ,
Бир шей бильмей олерсинъ.

1969 с.

Якъуб Шакир-Али

МЕКТЕП ВЕ МИЛЛИЙ ТИЛЬ

Парлакъ фикир, терен акъыл
къазанылыр мектепте,
Бундан марум къалан адам
акъир олур эльбетте.

Илим, унер, миллий тильни
бунда огренир инсан.
Бир миллете кереги де –
ана тиль, ана лисан.

Не зевкълыдыр мектеп чагъы,

ана тили эт тасиль,
Джеалет бир сия леке,
буны узериньден силь.

Гъафлет этме, чалыш, чекиш,
джеалеттен пек сакъын,
Рух береджек мектеп санъа,
къачма бундан, кель якъын!

Мектеп илим дерьясыдыр,
сен де бунъа дал да чыкъ,
Намлы, шуретли олурсынъ,
джаилликни ур да йыкъ!

1916 с.

Юнус Темиркъая

ТУВГЪАН ТИЛЬ

Мен сени кичкене бир сабий экенде,
Озь тувгъан анамдан эшитип бильдим.
Баш язым – такъдирим: «Юрь алдгъа!» – дегенде,
Сенинънен гонъюльден хошланып кульдим.

Сен олдынъ тувгъан тиль, сен олдынъ йырымны
Мулайим эзгинен тасвирлеп берген.
Ич кимсе бильмеген энъ гизли сырымны
Шенъ омюр ёлуна йырнен сёйлеген.

Байрамны, меджлисни, къуванчлы куньлерни,
Даима сенинънен къаршылап алдым.
Омюрни, баарьни, чичекни, гуллерни
Деликъан чагъымда йырлап озгъардым.

Урь Ватан багърында ферахнен кезгенде,
Сен олдынъ виджданым, намусым, арым.
Аджувсыз ач эджель багърымны эзгенде,
Тувгъан тиль! Кене де мен сени анъарым.

Черкез Али

АНА ТИЛИНДЕ ЛАФ ЭТМЕГЕН АНАЛАРГЪА

Аналар, аналар, къыйметли аналар!
Бизлерни дюньягъа кетирген аналар!
Эвлятчюн, керексе, атеште яналар,

Керексе явручюн джан берген аналар!

Бир ана бизлерни: «Боже мой», деп тапмай.
«Аллахым, сен къуртар!» деп тапа эвлядын.
«Бейим», «сабийим», деп севе, оплай.
Имдат, ярдым сорай о Къадир Мевлядан.

Айненни айтып, осьтюрип баланъны,
Ничюн лаф этмейсинъ онен озь тилинъде?
Ничюн ашалап озь тувгъан ананъны.
Не ишлеп юресинъ догъмуш илинъде?

Ёкъса сен базардан базаргъа къатнап,
Сой-сопны танымаз бир «ханий» олдынъмы?
Ёкъса сен миллетни устюнден таптап,
Пек киббар, инсафсыз бир «джаний» олдынъмы?

Бурунъны котерме, Ана ол, гъурурлан!
Ватангъа садыкъ ол, садыкъ ол тилинъе!
Бунынънен озюнъни енъерсинъ, инан,
Бунынънен алырсынъ Юртны элинъе!

Мен билем, сен догъдынъ ябанджы диярда,
Мектеплер ёкъ эди озь ана тилинъде.
Эр иште огейдай къалдынъ кенарда,
Я бугунъ не олдынъ тувгъан Илинъде?

Аналар, аналар, къыйметли аналар!
Миллетни арттыргъан, эльбет де, сизлерсиз!
Эвлятлар сизлерден тербие алалар,
Оськен сонъ я ничюн тильсиз къалалар?

Тилинъни джоймакъ – миллетни ред этмектир,
Буны сиз анъланъыз кедерге толып.
Миллетни джоймакъ бу – дюньядан кетмектир,
Келинъ, яшайыкъ саф бир миллет олып.

Акъмесджит
1999 с.

Риза Фазыл

ЯЛВАРАМАН!

Эй, Ватангъа келип, мында
Ватан сувун ичкенлер!
«Ватаным!» деп, «Ватаным!» деп,
Ана-Юрткъа кочъкенлер!

Эждатларынь тамыр аткъан
Бу мукъаддес топракъта,
Янъы несиль эвлятларын
Осьтюирсиз мытлакъа.

«Янъы дюнъя» корьген сайын,
Къуванаман юректен.
Гъурурлана, сукъланаман
Бакъып, бакъып эректен.

Артсын, артсын миллетимиз,
Артсын, арты гурь олсун!
Яш несильни осьтюрювде
Макъсадымыз бир олсун.

Эр бир янъы догъгъан сабий
Озь тилинде сёйленсин.
«Анам! Анам!», «Бабам!» десин,
«Мама», «Папа» демесин!

Ялвараман сизге, джаным,
Ватандашым, юртдашым!
Буюк олсань, агъам, дейим,
Кучюк олсань – къардашым!

Бильмесенъиз Ана тилин,
Огренинъиз, билинъиз!
Баланъызнынъ козь яшыны
Ана тильде силинъиз.

Ялвараман! Ялвараман,
Огюнъизде тиз чёкип!
Баланъызгъа: «Балам!» денъиз,
Козъчиклеринден опип.

«Балам, балам, бал татырым!»
Десенъиз о бал татыр.
Акс алда: «Мама! Мам...!» деп,
Озь-озюни алдатыр.

Тувгъанларым, ялвараман!
Къартбабалар, бабалар,
Эвлядычюн джан куйдюрген
Къартаналар, аналар!

Къартлар, яшлар, къырджыманлар,
Келинчеклер, келинлер!
Баламызнен Ана тильде

Сөйлешейик, келинлер!

Яврунъызгъа Ана тили
Ана сютюнөн кирсин.
Оськен сонъ да озъ тилининъ
Къадирина шай бильсин.

Баланъызгъа Ана тилин
Ашламакътан талманъыз.
Мектепте де Ана тили
Дерслеринден къалманъыз.

Джаным-джаным сабийлерни
Джарты-сакъав этмейик!
Заманнынъ терс акъымына
Биз алданып кетмейик!

Фырсаат барда, эр имкяндан
Файдаланып къалайыкъ.
Газет, китап, журнал окъуп,
Кунъде бир дерс алайыкъ.

Мен бир эсли, къарт гевезе,
Агъыр алманъ сёзюмни.
Тиль эвалын коре, биле,
Туталмайман озюмни.

Ялвараман, тилинъизге
Гъает мукъайт олунъыз!
Ана тильге мейиль беринъ,
Айдын олсун ёлунъыз!

2006 с. октябрь 20

Шерьян Али

ОЗЮМНИНЪ АНА ТИЛИМ

Сен бар экеч, мен де барым,
Ашкъынънен яна дилим.
Къанып динълемеге зарым,
Озюмнинъ ана тилим.

Эждатларнынъ бизге къалгъан
Эманети, мирасы.
Нечюн сесин бойле талгъан,
Эшитильмей садасы?

Хансарайны янъгыраткъан
Эмирлер, вазлар эдинъ.
Кедайларгъа ильхам къаткъан,
Йырлагъан сазлар эдинъ.

Айненниден Сув-селягъа
Баргъандже ёлдаш эдинъ.
Бизни баскъан эр белягъа
Сен де елькедаш эдинъ.

Иджрет, сюргюн къафесинде
Богъулдынъ да, талдынъ да.
Япракъ тѣккен кузь фаслинде
Месульдирмиз алдынъда!

Озюмизнинъ Андрейлер
Аксине иш туталар.
Гъайры тильде гурюльдейлер,
Озь тиллерин юталар.

Ачыкъавуз, тилин джойгъан –
Фаркъсыз къувуш теректен.
Озегини къуртлар ойгъан,
Къонушалмаз Юректе!..

Гонъюллернинъ теллерине
Тек тувгъан тиль токъуна,
Чешит тюрлю къушлар биле
Озь тилинде окъуна.

Дагъ лисаны – джошкъун чокъракъ
Хош аэнкнен шай акъа!
Денъиз тили – далгъагъа бакъ,
Нелер айта къаягъа?

Анълагъангъа ибрет толу
Турналарнынъ йырлары,
Булутларнынъ ягъмур олып
Ерге айткъан сырлары.

Денъиштирмей ич бир джанзат,
Ич бир несне озь тилин.
Озь тилинен, эр бири шад,
Инкяр этмей дост илин.

Бизлер инсан олып, инсан,
Пельтеклене, джаямыз.
Имтиандыр, тиль – имтиан,
Кечалмаймыз, таямыз.

Аджеп, нечюн кечалмаймыз,
Дерсинь, сырат копюри.
Къанатланып учалмаймыз,
Не олюмиз, не тири!..

Гуна олур, гуна бизге
Къырымджа лаф этмесек.
Келеджек яш неслимизге
Ана тильнен етмесек.

Къальптен ташкъан къасеветим
Беллидир илимизге,
Эвлятларгъа васиетим:
Бек олунь тилимизге!

Сен бар экеч, мен де барым!
Ашкъыннен яна дилим.
Къанып, динълемеге зарым,
Озюмнинь ана тилим!
Озюмнинь ана тилим!

1997 с. февраль 25

Мамбет Аблялимов

АНА ТИЛИМ

Анайымнынъ тили, эй, Ана тилим!
Анамнынъ сютюнен кирдинъ къаныма.
Айненни айткъансынъ манъа муляйим
Къундакъта яткъанда, турып янымда.

Бу тильде эп яшай эждатларымнынъ
Дестаны, масалы, чынъы, манеси.
Бу тильдир къадимий, азиз халкъымнынъ
Алтынгъа бергисиз бай хазинеси.

Далгъалы денъизнинъ далгъаларындан,
Дагълар, къаяларнынъ юксеклигинден,
Кенъ чёллер, багъчалар сесинден эр ань
Аэнк алгъан, тесирли олгъансынъ сен.

Исметий ве Джан Мухаммед дестаны,
Гъазайи ве Теркилернинъ иждады,
Эшмырзанынъ, кедайларнынъ деаны
Анъдырыр чынълары бу тиль эвляды.

Ашыкъ Умер гъазеллери бу тильде
Къанатланып, яйрадылар алемге.
Чобан-заде шиирлери чокъ ильде
Белли олды Ана тильде – къалемде.

Бизлерге мирастыр къадимиееттен
Эмекдар халкъымнынъ бу буюк тили.
Яшлыкъны мектепке, илимге еткен –
Бу лисан севдирди джан Ана-Ильни!..

Анайымнынъ тили, эй, Ана тилим!
Анамнынъ сютюнен кирдинъ къаныма.
Айненни айткъансынъ манъа муляйим, –
Шу кунъден синъдинъ сен меним анъыма.

1988 с.

Исмаил Алимгерай

АНА ТИЛИМ

Айненни айтылса, назланып динъледим.
Ачыкъсам: «Мамай» – деп, мугъайып инъледим.
Юкъусыз геджелер бешигим тербетти,
Асырнынъ гъаеси манъа тиль огретти.

Анайым бу тильде Айненни айткъан,
Рухумда тесири, тамгъасы къалгъан.
Я насыл севмейим мен сени, тилим! –
Бу тильде къонушкъан тувгъаным, илим.

Анадан тувгъаным кунеш баткъанда,
«Ватаным!» – дегеним къызыл танъ аткъанда.
Йырымнынъ сесине давушлар къошулды,
Миллетлер достлугъы, сербест Ватанда.

Шаирлер, кедайлар бу тильде йырласа,
Юрегим йымшала, ириген майдай.
Севдигим ана тиль – рухумнынъ гъыдасы,
Синъримден кечип, къаныма джайрай.

Вальске, чардашкъа мен де ойнайым,
«Къайтарма!» деселер юректен джошам мен.
Шунынънен пекишкен эллерим ве белим,
Шунынънен сезиле барлыгъым, меним.

1968 с.

Лёман Сулейман

АНА ТИЛИМ

Ана тили бешигимнинъ йыры олды,
Оннен бирге кечти зевкълы балалыгъым,
О къальбимде кунеш олып муддем къалды,
Оннен бирге кечти меним яшлыгъым.

«Элифбе»ни озь тилимле эджеледим,
О кучь берди манъа даим узакъ ёлда,
Чыракъ олды манъа зиндан геджелерде,
Йырламаздым йырымны о олмагъанда,

Санки дерсинъ онсуз инсан оксюз осе,
О эркелей, башын сыйпай ана киби,
Онсуз дерсинъ баарь бенъзей нурсуз кузьге,
О кучьлюдир, о къавийдир, къая киби.

Ана тилим – бу муаббетлик, севги сыры,
Ана тилим – бу той, джыйын, достлукъ, эйилик.
Ана тилим – йырджыларнынъ ольмез йыры,
Ана тилим – бу халкъымчюн эбедийлик.

Керим Джаманакълы

БУ МЕНИМ ТИЛИМ!

Эр иште устюн, эр иште джесюр,
Эр кимден кучьлю, эр кимден отькюр,
Чатыр Тав кибидир – бу ана тилим!

Къаранлыкъ ёлдан, тав-чатырмандан,
Тик къаялардан, ташлы къырлардан
Дев киби отер эп – бу меним тилим!

Кунешнинъ нурун, дюньянынъ юзюн,
Буллурдай парлакъ йылдызлар изин
Корип билир о – бу меним тилим!

Топракънынъ сырын, койлюнинъ йырын,
Джошкъун иш кунюн, гонъюллер сырын
Медх этер, билир – бе меним тилим!

Къайгъылы кунюм, нефретли йырым,
Къальбиме синъип сакълангъан йырым
Йырлана бугунь – бу меним тилим!

Янъгъызлыкъ чеккен, козьяшлар тѣккен,
Залымгъа конип тарласын эккен
Етимге досттыр – бу меним тилим!

Сѣзюнден къайтмаз, достларын сатмаз,
Дюрюстлик йипини ич де ёгъалтмаз
Эр-йигитликни – бу меним тилим!

Эм де эр вакъыт челикдай сафта,
Досткъа ярдымгъа, эвден иракъта,
Джавгъа къаршы турар – бу меним тилим!

Эписин билип, къуванып-кулип,
Иджаткяр яшлар сафына кирип,
Эп огге кетер – бу меним тилим!

Дюньяда бойле – эр иште джесюр,
Эр кимден кучлю, эр кимден откъюр,
Эр шейден зенгин – бу ана тилим!

Риза Халид

АНА ТИЛИМ

Ана тили аэнклидир, йымшакътыр,
О татлыдыр, санки дерсинъ бал-шербет.
Ана тили бильги берген чокъракътыр,
Эгер ондан ичип олсанъ сен, эбет.

Айдын, назик сѣзлеринъ чокъ, билем мен,
Бу сѣзлернен шуретлейим юртумны.
Сеннен севе, сеннен йырлай, кулем мен,
Алгъышлайым кунюмизнинъ бахтыны.

Ай ве Кунеш зиялары бар сенде,
Узакъ тюштим, пек анъладым дадынъны.
Гъурурлым мен, сѣйлейим озъ тилимде:
Ана,

Ватан,
эм халкъымнынъ адыны.

Юнус Къандым

АНА ТИЛИМ

Ана тилим, меним тилим,
Меним чокърагъым.

Меним гулюм, меним илим,
Меним байрагъым.
Меним далым, меним сырым –
Ана тилим.
Меним козюм, меним тамрым –
Ана тилим.

Шырыл-шырыл акъар сенинъ
Татлы сёзлеринъ,
Манъа къанат такъар сенинъ
Серин еллеринъ.
Меним тюшюм, меним дагъым –
Ана тилим.
Меним геджем, меним багъым –
Ана тилим.

Ана тилим Алла берген
Къарам, беязым,
Къаранлыкъта ёл косътерген
Чолпан йылдызым.
Меним бахтым, гъам, къуванчым –
Ана тилим.
Меним тахтым, бар ишанчым –
Ана тилим.

Сукъланырлар санъа къушлар,
Санъа бакъарлар.
Сукъланырлар манъа къушлар,
Манъа бакъарлар.
Мелеклерге ляйыкъ тилим –
Ана тилим.
Девлетлерге ляйыкъ тилим –
Ана тилим.

Сенинъ къырыкъ къанатларынь
Козьяш текелер,
Чапалана имдатларынь,
Сара окелер.
Меним фезам, меним танъым,
Ана тилим.
Мункерим ве Лукъманым
Ана тилим.

Юрегимнинъ пердесинен
Сени сарарым.
Савулмайджакъ дертлеринъе
Дерман арарым.
Тебессюмим, япрачыгъым.
Ана тилим.

Бель, такъатым, ирмачыгъым.
Ана тилим.

Сенсиз къурып кългъан калъпте
Ягъсын ягъмурынъ,
Чичекленсин, толсун гульге,
Артсын гъуруры.
Меним ханым падшалыгъым,
Ана тилим.
Меним таджым, къабирташым,
Ана тилим.

Сен улусынъ, кельмешекке
Сени таптатмам,
Олур-олмаз кевшеклерге
Сени талатмам,
Меним сахрам, зем-зем сувум,
Ана тилим.
Юдже кокюм, терен къуюм,
Ана тилим.

Агълама сен, Ана тилим,
Оксюз дегильсинъ,
Сен дегиль де, санъа, тилим,
Башлар эгильсин.
Меним дуам, меним авам,
Ана тилим.
Меним бабам, меним анам,
Ана тилим.

1991 с. декабрь 25

Рефат Чайлакъ

ОЗЪ ТИЛИНЪНИ УНУТМА!

Эвде, ёлда, орталыкъта юрем мен,
Тапалмайым ана тильде лаф эткен!
Бу инсанлар насыл миллет, ким экен?
Озь тилине – ана тильге не эткен?

Ят тиллерни бильмек, эбет – зенгинлик.
Окъу, яз сен бинъ бир тюрлю тиллерде.
Тапарсынъ тек ана тильде бирдемлик,
Чевре-четке айланып бакъ кимерде.

Не япсанъ яп, озъ тилинъни унутма! –

Бир кунь девлет тили олур Къырымда.
Деде сачкъан тереклерни къурутма!
Инълесинъ о дагъ-ташында, къырынъда.

Дилявер Осман

АНА ТИЛИМ

Ана тилим – джаным-джигерим.
Мушкюль куньде олдынъ къанатым.
Ана тилим – сенсинъ юрегим,
Къурбан санъа меним аятым.

Ана тилим – халкънынъ темели.
Чет ерлерде сакъладынь мени.
Ана тилим – халкъымнынъ тили,
Кимселерге талатмам сени.

Ана тилим – дагълар къокъусы,
Чель чичеги, денъиз ялысы.
Ана тилим – танълар юкъусы,
Сабалары къушлар садасы.

Ана тилим – мукъаддес сазым,
Дюнъяларгъа денъиштем сени.
Ана тилим – сонъки нефесим,
Ватанымда, Къырымда динълесин!

Васфие Къыпчакъ

МИРАС

Менден санъа къаладжакъ
Бар байлыгъым, балам, биль,
Сени миллет япаджакъ
Менден къалгъан Ана тиль!

Юртунъ къалса узакъта,
Къайтып кель, анда къалма.
Ананъны унутсанъ да,
Ана тилинъ унутма!

Меним бу тенбиемни
Сен де баланъа огрет.
Менден сизлерге мирас –
Тилинъни биль, окъу, яз!

Унутсань озь тилинъни,
Бнджытырсынъ сен мени.
Мени анъ чин гонъюльден ,
Озыгюн ана тилинънен.

Энъ мукъаддес байлыгъынъ –
Ватан ве Ана тилинъ.
Ана тильде окъу, яз,
Менден санъа бу мирас.

Люtfие Зейтуллаева

АЙНЕННИ АЙТЫНЪЫЗ, АНАЙЛАР

Юртдаш, юртдашынен лаф этмей бугунъ,
Юртдаш, юртдашындан къабар да ала.
Догъмушлар дарылгъан, къавгъалы нечюн?
Къайдан кельди, раббим, бизге бу беля?
Десене, Айненни айтмай Анайлар?

Джаиль десенъ, шукюр, джаиль дегильсиз,
Арамызда атта алимлер де бар.
Инсанджа яшавгъа къаиль дегильсиз.
Не олды, я, бильмем, сизге, адамлар?
Десене, Айненни айтмай Анайлар?

Къайда Алтын Бешик, о сырлы къоба?
Кимге ачыладжакъ онынъ тылсымы?
Дюнъяда бармы даа бойле бир ада,
Къадрини бильмеймиз, гуна дегильми?
Десене, Айненни айтмай Анайлар?

Къайда Чора Батыр, Эдиге бейлер,
Алемни титреткен ханлар, Гирейлер,
Челебиджихандай антлы къурбанлар,
Оджалар оджасы Исмаил бейлер?
Десене, Айненни айтмай Анайлар?

Сиз кимнинъ эвляды, эждадынъыз ким?
Бу ишлер ляйкъымы санъа, эй, халкъым?
Юрегим эп сызлай, козюм торлана,
Манкъурткъа чеврильме, джигерим – халкъым!
Десене, Айненни айтмай Анайлар?

Айненни айтмайсынъыз нечюн, Анайлар?
Айненни айтынъыз эр кунъ, Анайлар!

Энвер Мемет

УНУТМА!

Тувгъан тилим, дюльбер тилим – ана-бабамнынъ тили
Миллетимнинъ бай гонъюлин шу тильде мен динъледим.

Дюнъяда чокъ тиллер бар – ёкътыр сенден якъыны.
Сенде халкънынъ магърурлыгъы, ой-фикири, межяны.

Бу тиль анам манъа айненилер йырлады.
Къышнынъ узун геджесинде битам масал сырлады.

Сен эр заман олдынъ меним ёлдашым ве таянчым,
Тувгъан тильде мен бильдирем озь эфкъарым-къуванчым.

Ватандашым! Чокъ тиль огрен, гъайретинъни сувутма,
Лякин ана тиль бир дане, сакъын оны унутма!